

SUNA YILMAZ

DİYARBAKIR'DA KENTLEŞME

"EL KOYARAK BİRİKİM"

Suna Yılmaz: 2007 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitede Genel Sosyoloji ve Metodoloji Yüksek Lisans Programı'nı 2009 yılında "Tuzla'da Tersaneden Yaşam Alanına Gündelik Hayat: Taşeronluk Çağında İşçi Olmak" teziyle tamamladı. 2010 yılında başladığı İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler doktora programında 2016 yılında "Yerel Siyaset ve Kentleşme Bağlamında Diyarbakır Örneği" teziyle doktora derecesini aldı. 2018 yılında Maltepe'nin sözlü tarih araştırmasında yer aldı. *Toplumsal Hafızada, Zamanda ve Mekânda: Maltepe* kitabının araştırmacısı ve yazarlarındandır. 2019 yılında Adnan Çelik ve Lucie Drechselova'nın editörlüğündeki *Kurds in Turkey: Ethnographies of Heterogeneous Experiences* kitabında "Accumulation by Dispossession as a Common Point in Urbanisation Politics in Diyarbakır" makalesiyle yer aldı. 2020 yılında Selma Değirmenci ve Özlem S. Işıl'ın derlediği *Yaşamı Örgütleyen Deneyimler – Kadınlar Dayanışma Ekonomilerini ve Kooperatifleri Tartışıyor* kitabına Hatice Kurşuncu ile birlikte yazdığı "Gıda Üretiminde Kadın Emegi: Kadın Dernekleri ve Kadın Kooperatifleri" makalesiyle katkı sağladı. Akademi ve kadın örgütlerinde çalışmalar yürütmesinin yanında birçok projede yer aldı. Sözlü tarih, emek, sınıf, etnisite, kent sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet alanlarında araştırmalar yapıyor.

Diyarbakır'da Kentleşme: "El Koyarak Birikim"

© Suna Yılmaz

© Dipnot Yayınları, 2025

Dipnot Yayınları 455

ISBN: 978-625-6742-53-6

EDİTÖR: Ümit Özger

KAPAK TASARIMI: Ilgın Fidan - Hamit Eren Osmanağaoğlu

1. Baskı: 2026 / Ankara

BASKI ÖNCESİ HAZIRLIK: Dipnot Bas. Yay. Ltd. Şti.

BASKI: Sözkese Matbaacılık San. Tic. A. Ş (Sertifika No: 46586)

İvedik O. S. B. 1518. Sok. Mat-Sit İş Merkezi No: 2/40

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0 312) 395 21 10

DİPNOT YAYINLARI (SERTİFİKA NO: 48147)

Selanik Cad. No. 82/24 Kızılay / Ankara

Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32

www.dipnotkitap.com ♦ e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

Suna Yılmaz

DİYARBAKIR'DA KENTLEŞME
“El Koyarak Birikim”

İçindekiler

GİRİŞ.....	9
------------	---

I. BÖLÜM

KÜRT COĞRAFYASININ KAPİTALİST KENTLEŞMESİ.....	45
1923'e Kadar Kürt Coğrafyasının Kentleşme Deneyimi.....	45
16. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Kürtlerin Kurucu Siyasal Öge Olarak Öne Çıkması ve Kentlerin Durumu	51
Osmanlı Devleti'nde Kapitalizmin Oluşumu ve Kürt Feodalizmin Kurumlaşması.....	59
Erken Cumhuriyet Döneminde El Koyarak Birikimin Aracı: Umumi Müfettişlikler	76
El Koyarak Birikimin Yeni Aracı: Kalkınma Planları (1950-1980)	100
Kent Mekânının İşgali ve Zorunlu Kürt Göçü	119

II. BÖLÜM

DİYARBAKIR'DA KENTLEŞMENİN KURUCU UNSURU OLARAK EL KOYARAK BİRİKİM	175
16. Yüzyıla Kadar Diyarbakır'ın Savaşla Şekillenen Kentleşme Tarihi	175
16. Yüzyıldan 19.Yüzyıla Kadar Kürt Coğrafyasının Kaldırıcı Diyarbakır'ın Kentleşme Deneyimi	180
Erken Cumhuriyet Döneminde Diyarbakır'da Kentleşme Politikaların Aktörü: Umumi Müfettişlik	208
1950-1980 Arasında Diyarbakır'da Kentleşme: Kalkınma Planları	231
1999 Yılına Kadar Diyarbakır'da Kentleşme: Savaş ve Zorunlu Kürt Göçü.....	240

III. BÖLÜM

DİYARBAKIR'DA KÜRT SİYASAL HAREKETİ'NİN KENTLEŞME POLİTİKALARI VE EL KOYARAK BİRİKİM .	261
Feridun Çelik Dönemi: Diyarbakır'da Kapitalist Kentleşme	261
Osman Baydemir Dönemi'nde Demokratik Özerklik Kısılcacında Diyarbakır'da Kentleşme	277
2014 Sonrası El Koyarak Birikimin Aracı: Savaş	329
SONUÇ	347
KAYNAKÇA.....	387

TEŞEKKÜR

Doktora araştırma sürecim, hem kişisel hem de akademik yolculuğumun temel bir dönüm noktasıdır. Türkiye’de etnisite, sınıf, toplumsal cinsiyet ve LGBTİ+ alanlarında araştırma yapmak, zorlu bir yolu en başından göze almayı gerektirir. Bu zorlu yolculukta bana destek olan tüm kişi ve kurumlara en içten teşekkürlerimi sunarım.

Öncelikle, doktora sürecim boyunca bilgileri, yol göstericilikleri ve sabırlarıyla her zaman yanımda olan danışmanlarım Prof. Dr. Hatice Kurtuluş’a ve Prof. Dr. Birsen Hakimoğlu’na sonsuz teşekkür ederim. Tez jürimde yer alarak yapıcı eleştirileriyle çalışmamaya değerli katkılar sunan Prof. Dr. Zeynep Suda’ya, Prof. Dr. Besime Şen’e ve Prof. Dr. Şükrü Aslan’a minnettarım.

Araştırma sürecimde bana güven ve destek veren Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi’ndeki arkadaşlarıma ve çalışanlarına; Diyarbakır’daki tüm demokratik kitle örgütlerinin emekçilerine; en önemlisi de deneyimlerini benimle paylaşarak çalışmamın yönünü belirlemede büyük rol oynayan Diyarbakır halkına ve görüşmecilerime içten teşekkür ederim.

Doktora sürecimin büyük bir bölümünde kapılarını bana açan, günde on bir saati bulan çalışma tempomu gülümseyerek karşılayan ve “beni demirbaş listesine alın” diye sohbet ettiğimiz sevgili İSAM çalışanlarına da derin bir teşekkür borçluyum.

Bu uzun ve yorucu süreçte bana güç veren geniş aileme ve yoldaşlık eden kadın dostlarıma duyduğum minnettarlığı kelimelerle ifade

etmek zordur. Onlar olmadan bu yolculukta sık sık tkezlerdim; onların sayesinde umudumu her daim diri tuttum.

Doktora tezimi tamamladıktan sonra tezi kitaplaştırma sürecini Türkiye'deki siyasal koşullar nedeniyle ertelemek zorunda kalmıştım. Bu çalışmanın kitaplaşması için büyük destek veren sevgili Emir Ali Türkmen'e ve editöryal sürecin tüm zorluklarını özveriyle üstlenen sevgili mit zger başta olmak üzere tüm Dipnot emekçilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Kitabın yolcuğunda yaratıcılığı ve esprile-riyle kapak tasarımında desteğini esirgemeyen Hamit Eren Osmana-ğaoğlu'na çok teşekkür ederim.

Ve son olarak... Doktora sürecinde doğın sevgili oğlum Poyraz, bu araştırma yolculuğunun gerçek yükünü omuzlayanların başında gelir. Onun varlığı bana her zaman karanlıkta ışık oldu; daha güzel bir dünya tahayylmn en umutlu sebeplerimden biri. Bu kitabı, Poyraz'a ve tüm çocukların gözlerindeki umudun büyümesi dileğiyile onlara adıyorum.

GİRİŞ

Kavramlar mücadeleden gelirler ve mücadeleye dönmelidirler.

Pierre Bourdieu

Diyarbakır'ın kentleşme deneyimine odaklanan bir çalışma birçok sorunu beraberinde getirir. Öncelikle sosyal bilimsel açıdan savaş, hapisane, iktidar, sınıf, etnisite gibi hem bilimin iktidarla olan ilişkisini sorgulayan hem de bilimsel bilgi üretme sürecinin teorik ve pratik açıdan kısmen zorlu olduğu alanlarda çalışma yapmak araştırmacıyı huzursuz eder. Bu huzursuzluk çalışılan konu kadar araştırmacının da kendisi üzerine düşünmesini zorunlu kılar.¹ Bir yandan araştırmacının ve sosyal bilimcinin rolü/misyonu üzerine yapılan ontolojik tartışmalar diğer yandan araştırılan alana dair bilimsel bilgi üretme süreci

---

¹ Çalışmanın kendisi kadar araştırmacının kendisi üzerine düşünmesinin çerçevesini Bourdieu'nün "düşünümsellik" (nesneleştirilen öznenin nesneleştirilmesi) kavramı ile Foucault'un entelektüelin siyasi işlevi üzerine yaptığı tartışmalar besler. Bourdieu, Cezayir'de savaş koşullarında araştırma yapmanın zorluklarını yeni yöntemler geliştirerek çözerken araştırmacıyı da içine alarak tartışma yürütür. Foucault ise bilim ve iktidar arasındaki ilişkiyi sorgularken hakikati aramak için herkesle yan yana durmayı esas alır.

disiplinlerin ayrılmış atmosferinde yol bulmayı zorlaştırır. Kent/kentleşme üzerine oluşturulan yazının Diyarbakır gibi tarihsel açıdan merkezi bir konumda yer alan kenti "dışarda" tutmuş olması, Diyarbakır üzerine yapılan çalışmaların daha çok siyasi tarih üzerine yoğunlaşması araştırmacının huzursuzluğunu artırdığı gibi yeni soruların oluşmasına vesile olur. İlk yerleşim mekânlarının bu coğrafyada ortaya çıkmış olmasına, tarihsel açıdan ticaret, askeri, üretim kenti olmasına rağmen Diyarbakır'ın kentleşme deneyiminin yok sayılması, bilim ile iktidar arasındaki ilişkiye yoğunlaşmayı gerekli kılar. Aynı zamanda savaşın kent/kentleşme literatürünün "kabul gördüğü" bir kategori olmadığını açığa çıkarır. Kent/kentleşme kuramlarının "normlarına" uymayan Diyarbakır üzerine düşünmek "yeni" olanın izinin sürülmesine imkân verir.

Hegemonik kent/kentleşme literatürü tek bir model, neden, kategori üzerinden olanı anlama, yorumlama ve açıklama gayesi taşırken bu hattın özellikle savaş koşullarının hâkim olduğu kentleri anlamadaki yetersizliği bilimsel bilgi üretme sürecini gerilimli kılar. Bu gerilim aynı anda birçok metodolojik yaklaşımın ve araştırma tekniğinin kullanılmasına olanak sunarken teoriyle alana yaklaşmakla alandan teori üretmek arasında da yeni bir gerilimi önümüze koyar. Bu huzursuzluk ve gerilim bugüne ait bir durum değildir, tarihsel bir yükü taşır. Kenti sadece bir tek şeyi baz alarak açıklayan yaklaşımlar 1980 sonrasında farklı coğrafyaların deneyimlerinin baskısıyla, modüler bir kent teorisi inşa etme iddiası yerine tarihsel farklılıklara duyarlı daha çoğulcu teoriler geliştirmeye yönelirler. Bu çoğulculuğu besleyen tartışmalar disiplinler arası ilişkiselliği dayattığı gibi kent üzerine üretilen teorileri de bir arada düşünmeyi zorunlu kılar. Örneğin Wacquant'ın çalışmaları Bourdieu'den etkilenmiş olmasına rağmen farklı bir hattan kent sosyolojisine katkı sunar. Daha çok sosyal yaşamın dışına itilmiş,

dışlanmış, damgalanmış toplulukların sorunlarına eğilir. Getto, banliyöleşme gibi kavramların geleneksel anlamlarının dönüşümünü Amerika ve Fransa örneğinde ele alırken sadece sınıfa, etnisiteye, mülksüzleştirmeye, devlete, piyasaya bakmaz çoklu etkenleri bir bütün olarak ele almaya çalışır (Wacquant, 2010).

Erken dönem kent çalışmalarında kent kapitalizmin apriori bir unsuru olarak kabul edilir. Kapitalizmin zaten kentler içinde oluşacağı ön kabulüyle kent araştırma nesnesi olarak değil daha çok kapitalist üretimin, tüketimin, ilişkilerin geçtiği mekân olarak düşünülür. Marx, Engels ve Weber kent'i araştırma nesnesi olmaktan ziyade kapitalizmin işlediği ve toplumsal dönüşümün yaşandığı yer olarak kurgular. Marx ve Engels'in çalışmalarında kapitalizmin dayandığı özel mülkiyet sorunları ve bunların yarattığı sorunlar kentte yaşanan sorunların temel kaynağı olarak görülür (Kurtuluş, 2010). 20. yüzyılın başlarında Amerika merkezli Chicago Okulu etrafında gelişen kent çalışmalarında Simmel'in kültürel yaklaşımının etkisi görülür (Kurtuluş, 2010: 180-181). Çalışmalar temel olarak "kırsal topluluklardan farklı, kendine özgü bir örgütlenme ve yaşama biçimine sahip" kent vurgusu üzerinden şekillenir. Genel olarak bir sistem analizi niteliğinde olan bu çalışmalar, daha önceki kente dair yazılanları genişletmiş olmalarına rağmen kent yine de ana odak noktası değildir. Bu nedenle kent her zaman dolaylı bir anlatım konusu olur ve kent mekânı genel olarak ekonomi, kişisel tercihler vs. üzerinden kurgulanır (Kurtuluş, 1995: 252-253).

İkinci dünya savaşı sonrası 'üçüncü dünya ülkeleri' (geç kapitalistleşen ülkeler) olarak adlandırılan bölgelerde hızlı kentleşmenin doğurduğu sorunlar ve erken kapitalistleşen ülkelerin kentlerindeki işsizlik, konut sorunu, toplumsal eşitsizlikler kitlesel protestolara ve rejim eleştirilerine yol açar. Sorunlar

kente ilişkindir ama kapitalizmle kentleşme modeli tartışılmaya başlanır. Bu tartışmayı Castell ve Harvey yürütmesine rağmen tartışma zeminini sadeleştirmek amacıyla Lefebvre ilk önce kenti inceleme nesnesi haline dönüştürür. 1960 sonrası kentin çevresine doğru düzensiz büyümesini ve kapitalizmin kriz aşma stratejisi olarak kenti başlı başına üretilen nesne olarak ele almasını Lefebvre'in geliştirdiği eleştirel kent sosyolojisi yaklaşımıyla analiz etme koşulları oluşur (Kurtuluş, 2010: 186-187). Lefebvre, o döneme kadar ihmal edilen bir noktayı açığa çıkarır. Devlet ve siyasal iktidar kent mekânı üzerinde büyük bir belirleyicilik gücüne sahiptir ve mekân toplumsal kontrol aracıdır: hükümet binaları, polis karakolları, yangın istasyonları, kentsel arazinin planlanması. Kent'i başlangıç noktası yaparak diğer unsurları buradan hareketle ele alır (Kurtuluş, 2010: 187). Lefebvre'in izinden giden ama açtığı tartışmayı zenginleştiren Castells ve Harvey politik kent kuramının önde gelen isimleridir. Castells, ekonomi, devlet, ideoloji kategorilerini bir arada düşünerek kentlerin gelişimini analiz eder ve tüketim kavramı üzerinden çalışmalarına yön çizer. Tek bir analiz noktası yerine bu üçlü yapının ilişkiselliğini Fransa deneyimi üzerinden tartışır (Kurtuluş, 2010: 196). Harvey, Lefebvre'in mekân üzerine bu kadar yoğunlaşmış, kenti her şeyden bağımsız bir nesne olarak ele almasını eleştirir. Gottdiener (2001), yazısında Lefebvre'den alıntı yaparak aslında Lefebvre'in en fazla eleştirildiği noktayı bize aktarır: "Kısacası, kent yalnızca yapı bir çevreden oluşmayıp, gerçekte kapitalist gelişmenin de öznesidir." Harvey, Lefebvre'in kentsel araştırmalarında kapitalizmi çerçeve olarak ele almasından vazgeçmesini vakitsiz bulduğunu göstermeye çalışmış ve şehirleri tümüyle kapitalist üretim biçimine bağlı varlıklar olarak ele almıştır. Harvey'e göre "şehirler, kapitalist birikimin temel öğelerinden biri, onun ay-

rılmaz parçası ve kapitalizmin temel kurucu faktörlerinden biridir” (Kurtuluş, 1995: 254). Harvey, kenti sermaye birikim süreçlerinin içinde kavramsallaştırır. Kentsel sürece, üretim, dolaşım, değişim ve tüketim için maddi altyapının yaratımında önemli rol atfeder ama kente kapitalist birikim süreçlerinden bağımsız özerk bir yapı ve özgünlük atfetmenin hatalı olacağını söyler (Şengül, 2009). Harvey, kentsel mekân nasıl ve neden üretilir sorusu üzerinden hareket eder.

Yürütülen tartışmaların Türkiye’ye yansımaları zamansal açıdan farklılıklar gösterdiği gibi tartışmanın yükseldiği zemin de farklıdır. Batıda ulus-devlet, kapitalist üretimin düzenleme aracı iken (alt yapı, kredi sağlama vs.) Türkiye’de 1920 sonrası siyasal bir rolü de barındırır. Devletin hem kapitalist sistemin işleyişini düzenleme hem de ulusu yaratma (nüfus, eğitim, sağlık vs.) görevi vardır. Bu görevini ise mekânsal düzenleme yetkisinin sınırsızlığından alır (Kurtuluş, 2010: 199). Kapitalist modern kent inşa etmek erken cumhuriyetin temel hedefidir. 1950’lere kadar bu hattan kentleşme dinamikleri şekillenirken oluşan sorunlara dair bir gösterge yoktur. Kurtuluş, Türkiye’de sosyal bilimlere öncülük edecek düşünce kanallarının kendi coğrafyasındaki dönüşümlere bağlı olmadığını daha çok Batı’da yürütülen tartışma konularına odaklandığını söyler (2010: 203). Bu ise ithal bir düşünsel tartışma ortamının zamansal geriliğine sebep olurken aynı zamanda kendi coğrafyasına dönük körlük yaratır.

1950 sonrası “çarpık kentleşme” tartışmaları yine merkezi kentler –İstanbul, İzmir, Ankara– üzerinden kent çalışmaları kapsamında yapılırken gecekondulaşma üzerine uzun yıllar çalışılır. 1960 sonrası kapitalizmle kent arasında kurulan ilişkinin daha somut örnek çalışmaları karşımıza çıkar. 1970 sonrası ise neoliberal kent politikaların kentlerde yarattığı dönüşümü anlamaya ve açıklamaya dönük çalışmalar hız kazanır. Kısaca

özetlemeye çalıştığımız bu izlekte Batıdaki kent çalışmaları ve kentleşme tartışmalarına benzer şekilde hegemonik bir literatür oluşur. Türkiye’de devlet ulusu yaratmak gibi bir görev yüklenirken ‘iç güvenlik’ kavramı üzerinden Osmanlı Devleti’nin son dönemini de içine alırsak yaklaşık yüz yıldır farklı dil, din, etnik nüfusu barındıran bölgelerdeki kentleşme deneyimi göz ardı edilir.

Erken cumhuriyet döneminde ‘umumi müfettişlikler’ altında Ermeni, Süryani, Nasturi, Yahudi nüfusunun yok edildiği/soykırımı uğradığı ve daha çok Kürt coğrafyası² olarak adlandıracağımız bölgede kentleşme deneyimine dair çalışmalar bulunmazken 1950 sonrası “hızlı kentleşme”, “çarpık kentleşme” kavramları üzerinden ve daha çok batı kentlerine yoğunlaşan çalışmalar içinde de bölgedeki kentleşmenin durumuna dair tablo oluşturulmaz. 1960 sonrası bölgesel eşitsizlikler üzerine yapılan tartışmalarda “gelişme”, “kalkınma” kavramları üzerinden Kürt coğrafyasına gözler kısmen dönerken kapitalizmin yarattığı sorunları kentleşme üzerinden okuma girişiminde etnisite kavramı göz ardı edilir.

1980 sonrası bölgedeki çatışma/savaş ortamı ve 1990 sonrası “zorunlu Kürt göç” ile birlikte artık batı kentlerinde göz ardı

---

² Bugünden geçmişe doğru bir adlandırma ile “Kürt coğrafyası” kavramını kullanıyoruz. Bugün Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesi olarak adlandırılan coğrafyası tarihsel olarak birçok halkın bir arada yaşadığı yerdir. Osmanlı Devleti döneminde Ermeniler ve Kürtler ağırlıklı olmak üzere Süryaniler, Türkler, Nasturiler, Yahudiler gibi daha birçok halkın bir arada yaşadığı coğrafyayı adlandırmak bugün itibarıyla zorluk yaratır. Fakat çalışmanın alanı ve zamansal dilimi göz önüne alındığında Kürt coğrafyası olarak adlandırmanın daha doğru olacağını düşünüyorum. Çalışma geniş bir tarihsel izlek sunsa da özel olarak 1999 sonrası Kürt siyasal hareketinin kentleşme politikalarına odaklanır. O nedenle bu tanımlama daha açıklayıcıdır. Her tanımlama gibi sınır çizmek belli sorunları doğursa da çalışmada genel olarak bu bölgeleri Kürt coğrafyası ve Kürt kentleri olarak adlandıracağız.

edilemeyecek bir olgu olarak kendisini dayatan Kürt etnisitesi kentleşme çalışmalarında yer almaya başlar (Erder, 1997; Kaygalak, 2001, 2009). Bugün 1980 öncesine göre daha fazla etnisite ve kentleşme üzerine çalışmalar söz konusudur. Fakat bugünkü çalışmaların temel sorunlu yanı tek bir kritere odaklanmasıdır. Özellikle 1990'lı yıllardaki savaşın yarattığı zorunlu göçle artık göz ardı edilemeyecek kadar yanı başımızda olan durum sosyal bilimsel tartışmalara yansırken çalışmalar daha çok göçün sonuçları üzerine odaklanır. Metropol kentlere ya da kırdan en yakın kent merkezine doğru göçün yarattığı sorunlar ele alınırken savaş, etnisite, kapitalizm kavramlarını birlikte düşünmekten ziyade kimlik -kadın, çocuk, vatandaşlık vs-, işgücü, gecekondulaşma gibi daha çok kentsel ve siyasal sorunların eklentisi olarak durum ele alınır. İlk defa bu konunun ele alınması bilim ve iktidar tartışmasına yönelik önemli bir kazanım iken etnik politikalarla kapitalizmin iki uzlaşmaz konu olarak ele alınması ve çalışmalarda herhangi birinin yok sayılması hem sosyal bilimsel bilgi üretirken çalışmanın kapsamına dair önemli sorunlar yaratır hem de çoklu bakış açısının darlığına neden olur.

Kapitalizm ve etnisite kavramlarını birlikte ele alarak Türkiye'deki savaş koşullarının yarattığı kentleşme deneyimini çalışmak yukarıda uzunca bahsettiğimiz çerçeveyi gerilimli kılar. Öncelikle sosyal bilimsel açıdan başvuracağınız literatür etnik yapıları 1990'lara kadar yok sayar. Daha çok aşiret yapısı, feodalizm, kalkınma, geri kalmışlık, bölgesel gelişme gibi kavramlarla bu coğrafyalardaki deneyimi anlamaya çalışmak yetersizdir. Çünkü, örneğin aşiret kavramını feodalizmin kırıntıları içine hapsedip bu yapıların hüküm sürdüğü bölgeye dair geri kalmışlık kavramının üretilmesi, aşiret kavramının kapitalist siyasal sistem içinde dönüştüğünü -yok olmadığını- ve kurumlaştığını görmemizi engeller. Bölgesel kalkınma ya da bölgesel

geri kalmışlığı sadece devlet yatırımlarının eksikliği gibi bir nedenle açıklamak, ulus-devletin inşasında bölgedeki savaş faktörünü ekarte eder. Buna benzer daha birçok yaklaşım farklı etnik, dini yapıların yaşadığı coğrafyaları anlamaya çalışırken modern ulus-devlet inşasının farklılıkları yok eden mantığını göz ardı eder. Bu kavram setlerinden yararlanarak açıklama yapmaya çalıştığımızda bazı soruların cevapları yetersiz kalır. Neden erken cumhuriyet döneminde Kürtlerin yaşadığı coğrafyada umumi müfettişliklerin hüküm sürdüğü, 'iç güvenlik' meselesinin öncellenerek demiryolu ağlarının hızla yapıldığı, karakollarının yapımına öncelik verildiği, sevk ve iskân politikalarının geniş bir zaman dilimi içinde büyük bir nüfussal hareketliliğe sebep olduğu ve bunun da mülkiyet rejimi açısından değişimlere yol açtığı gibi soruların cevapları yanıtız kalır. İl sınırlarının sürekli olarak değiştirilmesi örneğindeki gibi kentleşme ile etnik politikalarının kapitalizm içinde bir arada düşünülmesi zorunluluğu karşımıza dikilir. Bu yeni durum var olan literatürü yok saymaz, onun açmazlarını eleştirel bir perspektifle ele alarak bölgeye dair farklı bir noktadan sosyal bilimsel çabanın sürdürülmesini önerir. Bu çalışma, Kürt coğrafyasındaki kentleşme deneyimini Diyarbakır özelinde ele almayı amaçlamakla birlikte çalışmanın başından itibaren sürekli olarak kentleşme kuramları ile gergin bir tartışma yürütür. Kapitalist kentleşme modellerinin etnik farklılıkları ve savaş olgusunu yok sayarak literatürü beslediği görülürken 'iç güvenlik' kavramının yaklaşık yüz yıldır Kürt coğrafyasındaki kentleşmenin temel dinamiklerinden biri olduğunu açıklamaz. Kapitalizm üzerinden Kürt coğrafyasının dinamiklerini ele almaya çalışmak etnik politikalarının kapitalizmle bağını kopardığı gibi sadece etnik kimlik üzerinden yapılacak bir çalışma kapitalizmin Kürt coğrafyasındaki tezahürünü anlamamıza yardımcı olmaz. Dolayısıyla bu çalışma kapitalizm ile etnik politi-